

ШЕВЧЕНКО

Інна Юрїївна

shevchenko.khnadu@gmail.com

к.е.н., доцент, Харківський
національний автомобільно-
дорожній університет

УДК 378

ОГЛЯД ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ

REVIEW OF PROBLEMS OF THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE

У статті ідентифіковано основні проблеми розвитку вищих навчальних закладів в Україні. Зазначено на першочерговій важливості забезпечення стабільного фінансування діяльності вищих навчальних закладів, недостатність якого спричиняє старіння матеріально-технічної бази й втрату кадрового потенціалу вітчизняної вищої школи.

В статье идентифицированы основные проблемы развития высших учебных заведений в Украине. Указано на первоочередную важность обеспечения стабильного финансирования деятельности высших учебных заведений, недостаточность которого вызывает старение материально-технической базы и потерю кадрового потенциала отечественной высшей школы.

The article identifies the main problems of the development of the higher educational institutions in Ukraine. It is pointed out the priority of ensuring the stable financing of the activities of the higher educational institutions, the lack of which causes the obsolescence of the material and technical base and the loss of the personnel potential of the domestic high school.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, вища освіта, вища школа

Ключевые слова: высшее учебное заведение, высшее образование, высшая школа

Keywords: higher education institution, higher education, high school

ВСТУП

Вища освіта – це «...рівень освіти, який здобувається особою у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації» [1].

Вища освіта є заключним етапом здобуття особою професії та спеціальності. Як показує практика, переважна більшість осіб працездатного віку завершують професійну підготовку саме рівнем вищої освіти.

Разом з тим, у сучасних динамічних умовах провадження освітньої діяльності на рівні вищої освіти намітилось ряд проблем, які знижують ефективність діяльності вітчизняних вищих навчальних закладах.

МЕТА РОБОТИ полягає у ідентифікації проблем розвитку ВНЗ в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При проведенні дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема, метод аналізу та синтезу, метод індукції та дедукції, системний підхід, порівняльний аналіз. Інформаційну базу дослідження складають статистичні дані Державної служби статистики України, що знаходяться у відкритому доступі.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ні для кого не є секретом, що освіта є особливим видом економічної діяльності, рівень видатків на забезпечення розвитку якого значною мірою характеризує рівень соціально-економічного розвитку держави загалом. Нажаль, вже тривалий час в Україні обсяг видатків на забезпечення розвитку освіти (у тому числі вищої освіти) не досягає навіть 10% від ВВП: так, у 2000 р. він склав 4,2% від ВВП (у тому числі видатки на розвиток вищої освіти – 1,3% від ВВП), у 2005 р. – 6,1% від ВВП (у тому числі видатки на розвиток вищої освіти – 1,8% від ВВП), у 2010 р. – 7,4% від ВВП (у тому числі видатки на розвиток вищої освіти – 2,3% від ВВП), у 2015 р. – 5,8% від ВВП (у тому числі видатки на розвиток вищої освіти – 1,6% від ВВП) [2].

Систематична нестача фінансування призвела до погіршення матеріально-технічної бази та часткової втрати кадрового потенціалу ВНЗ.

Дослідимо зміни стану матеріально-технічної бази та кадрового потенціалу ВНЗ за останні 5 років, прийнявши у якості бази порівняння дані за 2011-2012 навчальний рік і 2015-2016 навчальний рік.

Загальна площа ВНЗ I-IV рівнів акредитації у 2011-2012 навчальному році склала 27716116 кв. м (у тому числі ВНЗ I-II рівня акредитації – 5087940 кв. м, ВНЗ III-IV рівня акредитації – 22628176 кв. м), а у

2015-2016 навчальному році – 24566961 кв. м (у тому числі ВНЗ I-II рівня акредитації – 3808868 кв.м., ВНЗ III-IV рівня акредитації – 20758093 кв.м.). Відповідно, загальне зменшення площі ВНЗ в Україні склало 11,36 %, у тому числі ВНЗ I-II рівня акредитації – 25,14 %, ВНЗ III-IV рівня акредитації – 8,26 %. При цьому площа учбово-лабораторних будинків зменшилася на 14,47 % (з 18207271 кв.м. у 2011-2012 навчальному році до 15572576 кв.м. у 2015-2016 навчальному році), у тому числі ВНЗ I-II рівня акредитації – на 27,87 % (з 3477384 кв. м у 2011-2012 навчальному році до 2508281 кв. м у 2015-2016 навчальному році), ВНЗ III-IV рівня акредитації – на 11,31% (з 14729887 кв.м. у 2011-2012 навчальному році до 13064295 кв.м. у 2015-2016 навчальному році). Площа гуртожитків при ВНЗ зменшилася на 9,89% (з 8162953 кв.м. у 2011-2012 навчальному році до 7355736 кв.м. у 2015-2016 навчальному році), у тому числі при ВНЗ I-II рівня акредитації – на 25 % (з 1458803 кв.м. у 2011-2012 навчальному році до 1094076 кв.м. у 2015-2016 навчальному році), при ВНЗ III-IV рівня акредитації – на 6,6% (з 6704150 кв.м. у 2011-2012 навчальному році до 6261660 кв.м. у 2015-2016 навчальному році). Зменшилася й кількість бібліотек ВНЗ з 1490 у 2011-2012 навчальному році до 1140 у 2015-2016 навчальному році (загальне зменшення склало 23,49%) [3, с. 117-121; 4, с. 106-110].

У 2011-2012 навчальному році викладацький склад ВНЗ складав 197893 осіб (у тому числі ВНЗ I-II рівня акредитації – 37088 осіб, ВНЗ III-IV рівня акредитації – 160805 осіб), а у 2015-2016 навчальному році кадровий потенціал вищої школи становив 159729 осіб (у тому числі ВНЗ I-II рівня акредитації – 27776 осіб, ВНЗ III-IV рівня акредитації – 131953 осіб). Тим самим, за останні 5 років загальне зменшення чисельності педагогічних і науково-педагогічних працівників, зайнятих у вищій школі, становить 19,29 %, у тому числі у ВНЗ I-II рівня акредитації – на 25,11 %, у ВНЗ III-IV рівня акредитації – на 17,94 % [3, с. 109-112; 4, с. 98-101].

Зазначені проблеми значно усугубляються значною міжрегіональною диференціацією розвитку вищої освіти в Україні: так, регіонами-лідерами за кількістю ВНЗ є м. Київ, Харківська, Дніпропетровська, Львівська та Одеська області; регіонами-аутсайдерами за кількістю ВНЗ є Луганська, Волинська та Закарпатська області [5, с. 199].

У результаті намітилася стійка тенденція до зменшення кількості ВНЗ в Україні та, відповідно, чисельності студентів. Так, лише протягом останніх 5 років кількість ВНЗ в Україні зменшилася з 805 ВНЗ (479 ВНЗ I-II рівня акредитації і 326 ВНЗ III-IV рівня акредитації) у 2011-2012 навчальному році до 659 ВНЗ (371 ВНЗ I-II рівня акредитації і 288 ВНЗ III-IV рівня акредитації) у 2015-2016 навчальному році (загальне зменшення склало 18,14 %, у тому числі ВНЗ I-II рівня акредитації – на 22,55%, ВНЗ III-IV рівня акредитації – на 11,66%). За той же досліджу-

ваний період чисельність студентів ВНЗ зменшилася з 2246363 осіб у 2011-2012 навчальному році до 1605270 осіб у 2015-2016 навчальному році (загальне зменшення склало 28,54%). Відповідно, зменшилася й чисельність прийнятих і випущених осіб: так, у 2011-2012 навчальному році на навчання до ВНЗ було прийнято 409541 особу, а у 2015-2016 навчальному році – 323064 осіб (загальне зменшення склало 21,12 %). У 2011-2012 навчальному році ВНЗ було випущено 609033 фахівців, а у 2015-2016 навчальному році цей показник складав лише 447418 осіб (загальне зменшення склало 26,54%) [3, с. 8-12; 4, с. 6-9]. Така ситуація свідчить про зменшення рівня охоплення населення навчанням у вищій школі та, відповідно, наявність негативної тенденції зниження рівня професійної підготовки населення України.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження вказали на наявність ряду проблем розвитку ВНЗ в Україні, складність, комплексність і систематичний характер яких дають всі підстави стверджувати, що окреслені проблеми не знайдуть вирішення в процесі інерційного функціонування вітчизняної вищої школи.

У таких умовах актуалізується доцільність застосування програмно-цільового методу при розробленні стратегії розвитку вищої освіти в Україні. Таким чином, перспективу подальших досліджень складає розроблення рекомендацій і пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правових актів, нормами яких регламентується розвиток вищої школи України, й, у першу чергу, Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 рр. [6].

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» (у редакції від 28 вересня 2017 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Заголовок з екрану.
2. Валовий внутрішній продукт. Статистичні дані Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Заголовок з екрану.
3. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2011/12 навчального року: статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 219 с.
4. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2016/17 навчального року: статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2017. – 204 с.
5. Регіони України – 2016: статистичний збірник. Частина I / За ред. І.М. Жук. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 418 с.
6. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/>. – Заголовок з екрану.